

Ressenya: www.barchinona.cat <http://www.barchinona.cat/ressenya.html>

«**Barcelona, ciutat de fàbriques... Barcelona, ciutat de fàbriques?**»

Barcelona, ciutat de fàbriques, publicat per Albertí Editor i presentat el passat 26 de novembre, és el llibre que fa setze de la col·lecció Orígens d'aquesta editorial. Una col·lecció amb clara intencionalitat divulgativa que, pel que fa als volums de temàtica barcelonina, podria ser hereva d'altres que en les últimes dècades han aparegut de forma intermitent i que s'arrelen en aquelles Monografías històriques de Barcelona que l'Editorial Millà va publicar entre 1944 i 1947. Llibres en els que el to divulgatiu i, fins a cert punt, la superficialitat en l'anàlisi, no estan ni molt menys barallats amb una gran abundància d'informacions i dades, convertint aquest tipus de llibres en un recurs molt útil a l'hora de trobar explicacions generals i dades concretes de noms, anys o localitzacions diverses sobre les temàtiques tractades.

L'autora d'aquest volum és **Mercè Tatjer**, historiadora de llarga i reconeguda trajectòria, doctora en Geografia per la Universitat de Barcelona (1987) i catedràtica emèrita de Didàctica de les Ciències Socials amb més d'un centenar d'articles i una desena de llibres publicats, molts d'ells sobre el patrimoni industrial i la història urbana de Barcelona. Una historiadora professional a la que el anys de recerca exhaustiva i continuada amb les fonts documentals i bibliogràfiques l'han dotat d'un gran coneixement de la història de la ciutat i dels seus barris, com es pot evidenciar tant amb la lectura de la seva obra publicada com amb el tracte personal, essent una gran conversadora, apassionada i entusiasta, amb una memòria de noms i llocs sempre sorprenent.

Això fa que d'entrada es pugui dir de **Barcelona, ciutat de fàbriques** que és un llibre fiable, ja que la trajectòria i bagatge de Mercè Tatjer no només li dona a l'obra l'autoria, sinó que també la dota d'auctoritas, la legitimació reconeguda procedent d'un saber més que demostrat. I aquest comentari no el considerem superflu, sinó que l'esgrimim per dues raons que creiem importants i que en un altre tipus de llibre ni esmentaríem: d'una banda, el caràcter divulgatiu de la col·lecció fa que aquests siguin llibres sense notes amb referències documentals o bibliogràfiques –com a molt, amb una simple bibliografia general al final del volum–, amb la qual cosa tot el que s'hi diu i totes les informacions i dades que s'hi recullen només compten amb l'aval de l'autor per donar-les com a bones, sense possibilitat de contrast amb les fonts originals; i de l'altra, les prestatgeries de les llibreries van cada cop més plenes de llibres sobre temàtiques històriques barcelonines signades per historiadors no professionals que, degut a aquesta manca de referència a les fonts, obliguen al lector responsable o bé a una cerca sobre els antecedents i bagatge de l'autor o bé a l'acte de fe o bé a la reserva cauta. No és el cas, doncs, del llibre que ens ocupa, la qual cosa també parla de l'encert dels editors.

Barcelona, ciutat de fàbriques parla del teixit industrial i comercial de Barcelona, principalment dels segles XIX i XX. I ho fa amb el focus posat en una selecció reduïda de productes molt utilitzats o consumits en la vida quotidiana de la Barcelona d'aquests segles: la xocolata, els paraigües i ombrel·les, els perfums i sabons, el gel i els gelats, els llibres a través de les editorials i el sector de les arts gràfiques, la cervesa i les begudes carbòniques, les joguines i els jocs, la llet i el iogurt i, finalment, els articles de llana, seda i cotó.

Cadascun dels capítols té una estructura semblant: comença amb la part més genèrica dedicada al producte (antecedents, introducció a Barcelona, acceptació i popularització entre la gent), per passar després a parlar-nos de les grans i mitjanes empreses productores més reconegudes del sector, continuant amb altres apartats dedicats –segons els casos– a productes associats, la publicitat o aspectes més socials del treball en aquests sectors, amb especial sensibilitat pel que fa al treball femení. Cada capítol, a més, es clou amb una relació d'espais patrimonials de cada sector que encara sobreviuen a la ciutat, amb la seva identificació i adreça; un detall afegit que ens sembla molt destacable.

Però és quan el llibre parla de cadascuna de les principals empreses d'aquests sectors que l'autora realment gaudeix explicant-nos el que sap, fruit d'una recerca de llarga durada iniciada a principis dels setanta (i que encara continua). Amb abundància de noms, dades, anys i, especialment, localitzacions, Tatjer ens explica els orígens i l'evolució d'empreses barcelonines com Juncosa o Amatller (**xocolates**), Rubert (**paraigües**), Myrurgia, Floïd, Nenuco o Puig (**colònies i perfums**), Frigo (**gelats**), Moritz o Damm (**cerveses**) o Danone o Ram (**llet i derivats**), per esmentar només les més conegudes. Però, alhora, no s'oblida d'explicar-nos també –i aquí és on rau gran part del valor d'aquest llibre– la història d'empreses més petites, i fins i tot d'establiments i botigues emblemàtiques, algunes desaparegudes, com la perfumeria La Florida o la cerveseria Gambrinus, i d'altres encara en actiu, com El rey de la Màgia, La Industrial Bolsera, El Ingenio, Billares Córdoba o la Granja Viader, entre d'altres. És en l'explicació del detall ric i variat del teixit industrial i comercial barceloní dels segles XIX i XX, de com es van formar, van créixer i van evolucionar aquestes empreses, de quines persones tenien al capdavant i on estaven ubicades les fàbriques, tallers, obradors o botigues, que Tatjer es mou amb una familiaritat erudita digna d'encomi, com si totes aquestes famílies empresàries l'haguessin convidat alguna vegada a prendre cafè a casa seva i li haguessin deixat les claus de les empreses i establiments amb tota confiança.

D'altra banda, més enllà de la visió de conjunt que s'ofereix i del rigor i riquesa en les dades, dir també que ens sembla un llibre honest en el seu tractament, com queda demostrat, ja d'entrada, quan es llegeix quin és el títol del llibre i quin el seu subtítol. Si bé el punt de partida, l'excusa aparent, és, doncs, la història dels productes quotidians esmentats (que alhora també és el reclam atractiu del llibre des d'un punt de vista comercial popular), el tema de l'obra és, però, com diu l'autora, la

recuperació de part de la memòria industrial de la ciutat i, per tant, Barcelona com a ciutat de fàbriques.

Tot i així, Barcelona, ciutat de fàbriques no és un llibre nostàlgic, sinó reflexiu. Parla de la història d'empreses d'aquesta ciutat i de com algunes d'elles es van expandir fins a ser capdavanteres –algunes fins i tot en el mercat internacional– en els seus respectius sectors; i a través de la història d'altres empreses més petites, i de botigues i tallers, l'autora ens fa copsar l'enorme teixit industrial i comercial que van formar a Barcelona els seus ciutadans. Però també ens fa veure que hi ha poques empreses que hagin sobreviscut de les que havien aconseguit arribar a l'últim quart del segle xx, que les que no s'han adaptat integrant-se en grups multinacionals ho han hagut de fer dedicant-se a mercats molt especialitzats. A partir de la informació sobre el final de moltes de les petites fàbriques, tallers i botigues, i en l'esment de quins comerços s'han obert recentment en els espais i solars que ocupaven, nosaltres mateixos evidenciem l'evolució dels nostres propis hàbits com a consumidors, on la preferència pel preu baix, que porta lligada la uniformització i globalització dels productes i els seus productors, junt amb conjuntures de crisi econòmica global, a poc a poc està dissolent aquesta trama d'indústries i comerços amb la que s'ha bastit la ciutat dels últims segles.

Barcelona viu un moment de transformació, de grans canvis en el model productiu que l'ha caracteritzat i definit en l'època contemporània. Un model que era el reflexa d'una manera d'entendre el treball i el progrés derivat d'ell, seguit pels grans empresaris, però també pels petits comerciants i gent assalariada, amb uns valors associats a la feina i a la seva ètica que han tingut el seu ressò en la majoria d'àmbits socials i culturals de la ciutat, i també als hàbits dels ciutadans a l'hora de relacionar-se, comprar i consumir. Un model que actualment està en procés de canvi, canviant, de retruc, el model de ciutat en què vivim. Barcelona ciutat de fàbriques és un llibre amb el que, llegint les seves pàgines referides al passat, no deixem de llegir també les nostres pàgines del present.

Xavier Cazeneuve Barchinona.cat

Mercè Tatjer, Barcelona, ciutat de fàbriques. Gelats, joguines, perfums...
Els productes quotidians, Albertí Editors, Barcelona, 2014